

איש

השנה

תשל"ט

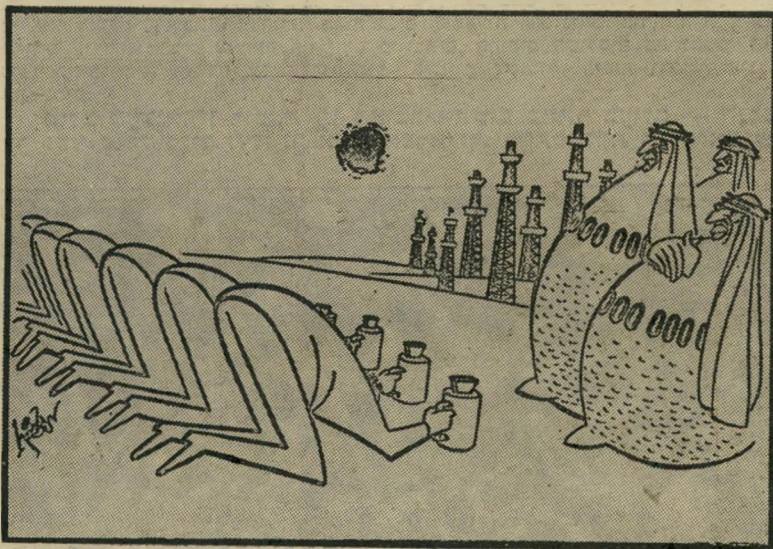
מאח

אורי אבנר

השייח' אחמד זקי אל-לימאני מנופך רובה בפגישת שריי-הופט

סוף העולם שהכרנו

העולים החדשים ברגל למכה" - קאריקטורה גרמנית

קשה להעלות על הדעת נציג טיפוסי יותר של העוצמה האמריקאית מאשר גיימס שלוינג'ר. הגבר יפה-התואר, בעל השיער המכסיף וההופעה הסמכותית, ייצג את העוצמה הצבאית האמריקאית בכהנו כשר-הביטחון, ולאחר מכן את העוצמה הכלכלית האמריקאית בכהנו כשר-האנרגיה.

בשלהי תשל"ט פטר הנשיא גימי קארטר את שלוינג'ר מתפקידו, בשל עצמאותו היתרה. דבריה-הפרידה של השר רבי-היוקרה זיעזעו את בעלי-המחשבה במדינה, שהיתה ידועה פעם כ-"ארץ האפשרויות הבלתי-מוגבלות".

שלוינג'ר דיבר על "הנוף הגיאואיסטראטגי", והשליך לתוך החלל נבואה קודרת. אם ישתלטו כוחות עוינים על ברזיה-הנפט במיזרח התיכון, אמר, "פירושו הדבר יהיה סוף העולם שהכרנו".

היו אלה מילים מחרידות, בפי אדם הידוע בשל התבטאותו המאופקת והשקולה. הוא הוסיף על כך קביעה שנייה: הביטחון של ענייני ארצות-הברית במיזרח התיכון "תלוי בחסדי אלה".

למדינאי האמריקאי התקיף היתה מטרה בהשמיעו הכרזה זו. הוא ביקש להמריץ את ממשלתו להקים כוח צבאי נייד, שיהיה מוכן לכבוש את הצינור הערבי בעת הצורך, בעזרת המיתקנים והעוצבות של צה"ל. אך הסינגון הקיצוני של דבריו חרג בהרבה מן השרות למטרה זו.

שלוינג'ר מאמין כי אכן צפויה סכנה שד, "סוף העולם" - סוף העידן שבו שלט המערב, בהנהגת ארצות-הברית, בעולם כולו.

הוא היה הבולט ביותר בקרב נביאי-הזעם, אך לא הקיצוני שבהם. היו בארצות-הברית, ובשאר ארצות המערב, נביאים פחות קולניים, אך קודרים עוד יותר. לדעתם, "העולם שהכרנו" כבר הגיע לקיצו.

שקיעת המערב

פני שני דורות כתב היסטוריון גרמני בשם אוסוואלד שפנגלר יצירת-ענק קודרת, שהיתה לה השפעה עצומה על מחשבת המאה ה-20. שמה העיד על תוכנה: שקיעת המערב.

שפנגלר חילק את ההיסטוריה העולמית ל-"תרבויות". כל תרבות היא, לפי הגדרתו, היחידה רעיונית-מדינית-חברתית. גורלה של תרבות הוא כגורל האדם: היא נולדה,

השר גיימס שלוינג'ר בשיחה עם יצחק רבין

צומחת, משגשגת, מתנוונת ומתה, כשהתהליך כולו הוא בלתי-נגמע, ואורך כאלף שנים. בין התרבויות אשר מנה היו תרבות מצריים, תרבות סין, התרבות העתיקה (מראשית יוון ועד לסוף רומא), התרבות השמית העתיקה (בבל ואשור) והשנייה (מעורא ונחמיה ועד לממלכת האיטלאם), תרבות מכסיקו.

אלף השנים האחרונות, מאז קארל הגדול מזך הפראנקים, היו, לפי שפנגלר, עידן התרבות המערבית. היא צמחה, פרוחה, כבשה את העולם כולו. כמאה השנים האחרונות היא התנוונה ללא תקנה. כמו כל תרבות שוקעת, היא מבקשת זה מיקלט בקיסרות מאחדת.

שפנגלר עצמו, שנפטר ב-1936, האמין כי גרמניה היא שתקים קיסרות זו. אולם את נבואתו הגשימה הארץ המערבית הצעירה ביותר, ארץ-ספר רעננה-יחסית: ארצות-הברית. הקמת הקיסרות היא, אליבא דשפנגלר, פירפור-הגסיסה האחרון של התרבות. המוות הוא בלתי-נגמע. תרבות חדשה, בארצות-הברית ותוקפנית, תתפוס את מקומה. שפנגלר האמין כי תפקיד זה יפול הפעם על רוסיה. תשע שנים אחרי מותו היה נראה כי נבואתו החלה מתגשמת, כאשר צבאות ברית-המועצות עברו כמכש על פני אירופה המיוזחת, והגיעו עד למרכז גרמניה.

כל ההיסטוריונים המערביים הושפעו, מאז, בצורה זו או אחרת, עליידי יצירתו של שפנגלר. ארנולד טוינבי הבריטי ירש את תפיסתו הכללית, אך הרחיב אותה בהרבה. לעומת הפסימיות של הגרמני הציב את האופטימיות של האנגלו-סאקסי. הוא אמנם הודה שכל התרבויות שהיו עד כה מתו, אך האמין כי המערב יכול להימלט מגורל זה, ללמוד משגיאות התרבויות הקודמות ולרפא את מחלותיו בעוד מועד.

היסטוריון בריטי אחר, צ'ארלס גורטקוט פארקינסון, ממציא "חוקי-פארקינסון" הקולע והמשעשע, תימן את שפנגלר בנקודה חשובה. כשם שהממלכה הביזנטית, שהיתה שנואה ובוזייה במערב, הגנה במשך מאות שנים על המערב מפני הסתערות האיס-לאם, כך מגינה עתה רוסיה, לדעתו, על העולם המערבי מפני העוצמה הגוברת של סין. לדעתו, רוסיה אינה עומדת מחוץ לתרבות המערבית ואינה יריבה לה, אלא להיפך - היא המיבצר המגן על אירופה וארצות-הברית.

בשנת תשל"ט היה נדמה כי כל הנבואות והתפיסות האלה מתגשמות בצורה שלא היתה צפויה עוד לפני עשר שנים.